

5. Миколайчик З. Решения проблем в управлении. Принятие решений и организация работ / Пер. з польск. Зофья Миколайчик. – Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2004. – 472 с.
6. Ромек В.Г. Проблема диагностики уверенности в зарубежной психологии (методом стандартизированного наблюдения) // Психологический вестник Ростовского государственного университета, Вып. 2 (Ч. 1). Изд-во РГУ, 1997. – С. 419-434.
7. Фишберн П. Теория полезности для принятия решений / П.Фишберн. – М.: Наука, 1978. – 352 с.
8. Simon H. *Administrativ Behaviour*. – N.Y.: Macmillan Co., 1947. – 259 p.

Ключові слова: рішення, процес прийняття рішення, мотивація, діяльність, структура діяльності.

Ключевые слова: решение, процесс принятия решения, мотивация, деятельность, структура деятельности.

Key words: decision, decision-making process, motivation, activity, structure of activity.

КРЮКОВА МАРИНА АНАТОЛІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології та психології,
кандидат психологічних наук, доцент*

КУРОВА АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук*

ОНТОГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Проблема формування правової самосвідомості молоді в сучасному українському суспільстві набуває особливої гостроти, оскільки зміни, що відбуваються сьогодні у свідомості особистості, створюють перспективи розвитку сучасного українського суспільства та його інтеграції у світовий правовий простір. Чим раніше почнеться становлення правової самосвідомості, тим повніше відбудеться усвідомлення себе як суб'єкта правових стосунків у періоди зрілості.

Правова самосвідомість як складна багаторівнева система містить не тільки усвідомлення себе як суб'єкта морального життя та правових відносин, але й власну сенсово-ціннісну підструктуру, що визначає образ світу особистості, самоставлення, відношення із державою, соціумом, найближчим оточенням, це здатність до переживання, самооцінки, рефлексії себе як вільної, моральної особистості та громадянина [3]. На думку Н.М. Османової, у структуру правової самосвідомості особистості входять когнітивна, рефлексивна, мотиваційно-ціннісна та сенсова, комунікативна та соціально-перцептивна компоненти [1]. Тобто, правова самосвідомість є глибоким, семантично наповненим ново-

утворенням особистості, яке починає формуватися поступово, у міру дозрівання кожної з компонент.

Соціально-психологічні засади розвитку правової свідомості сучасної молоді створює теза С. Рубінштейна про роль співвідношення зовнішнього та внутрішнього у формуванні індивідуальної поведінки: дотримання правових норм, законів як зовнішніх регуляторів життєдіяльності особистості може стати особистісною потребою тільки у випадку їхнього заломлення через внутрішнє, емоційно значуще переживання [2]. Формування правової свідомості молодій людині стає можливим лише тоді, коли вона навчається виділяти себе з оточуючого світу та формувати адекватну соціальну позицію. За Ю. Швалбом, свідомість є дуже специфічною субстанцією психіки, оскільки не тільки відображає світ, але й породжує його: вона є цілісною структурою, яка заповнюється ідеями, цінностями, переживаннями [4].

Усвідомлене переживання соціальної реальності як складна форма психічної активності особистості стає можливим лише за умов поступового переходу подій об'єктивного світу у індивідуальні, суб'єктивні виміри взаємодії людини та суспільства. Чим раніше почнеться цей процес, тим глибшим буде занурення індивідуальної самосвідомості у правовий простір. Вже на ранніх етапах онтогенезу починає формуватися важлива соціальна позиція особистості щодо співвідношення індивідуального Я та вимог соціуму. Пізнання себе як суб'єкта та подальше усвідомлення себе як соціальної істоти проявляється вже у дошкільному віці, коли дитина формує власний досвід щодо елементарної правової поведінки: навчається оцінювати себе завдяки оцінкам зовні, спираючись на прийняті норми, рефлексує, імітуючи просоціальні зразки поведінки дорослих. На наступному етапі онтогенезу (молодший шкільний вік) продовжується соціалізація дитини: завдяки розвитку довільності починає формуватися внутрішня позиція особистості, посилюється потреба у залученості до соціально-корисної діяльності.

Найбільш сензитивним для становлення правової самосвідомості стає підлітковий період, коли у особистості, що зростає, появляються абсолютно нові психічні новоутворення, завдяки яким самосвідомість максимально модифікується, ускладнюється, формується потреба у суспільно-корисній та суспільно-оцінюваній діяльності. Крім того, саме у цей період правові відносини між особистістю та суспільством набувають нового атрибутивного звучання – настає вік, з якого настає кримінальна відповідальність. Тому важливим представляється не тільки ознайомлення дітей різного віку із нормами соціальної поведінки, але й створення розвивально-ознайомлюючого з правовими нормами інструментарію відповідно до вікової дитячої субкультури: казок, коміксів, анімаційних фільмів тощо.

Таким чином, формування правової самосвідомості сучасної молоді має реальні онтогенетичні передумови, завдяки яким молода людина поступово, відповідно до внутрішньої логіки особистісного зростання стає психологічно готовою до просоціальної поведінки та реалізації активної життєвої позиції.

Список використаної літератури:

1. Османова Н.М. Основные подходы в изучении правового и морального самосознания как проблема научной психологии / Н.М. Османова. – СПб, 2016. – С. 9-11.
2. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. В 2-х т. / С.Л. Рубинштейн. – М.: Наука, 2012. – 487 с.
3. Симакова Т.А. К вопросу о проблеме правового самосознания / Т.А. Симакова // Прикладная юридическая психология. – 2012. – № 3. – С. 34–36.
4. Швалб Ю.М. Свідомість як відношення людини до світу / Ю.М. Швалб // Психологія і суспільство. – 2004. – С. 98-114.

Ключові слова: свідомість, психіка, правова свідомість, суспільство, суб'єкт, онтогенез, індивідуальна поведінка, новоутворення, сензитивний період.

Ключевые слова: сознание, психика, правовое сознание, общество, субъект, онтогенез, индивидуальное поведение, новообразование, сензитивный период.

Key words: consciousness, psyche, legal consciousness, society, subject, ontogenesis, individual behaviour, growth, sensitive period.

ЯЦЕНКО МИКОЛА АНАТОЛІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології та психології,
кандидат соціологічних наук, доцент*

ЛІСОВЕНКО АННА ФЕДОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри соціології та психології,
кандидат психологічних наук*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Багатогранну картину сучасного життя відображає набагато більш широке, ніж рівень життя, поняття її якості, що характеризує благополуччя суспільства і його членів не тільки в сфері матеріальних благ, а й в таких сферах життєдіяльності людини, як професійна, освітня, сім'я, соціального оточення, психологічної безпеки тощо. Подібний комплексний підхід вже знайшов практичне відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних психологів, пов'язаних з дослідженням людського капіталу та методів його аналізу [1]; інтелектуального капіталу як ресурсу модернізації суспільства та механізму реалізації стратегій «висхідної соціальної мобільності» [2]; феномену культурного капіталу і його специфікації в умовах етнокультурного різноманіття [3; 4]; соціального капіталу [5; 6; 7] і його структуроутворюючих факторів; психологічного капіталу, що розглядається в якості системного ресурсу суб'єктивного благополуччя та ефективності соціально-економічної поведінки [8; 9]; феномену позитивного капіталу [10; 11], концептуалізація